

Anmeldelser

I. Rønne Kejlbø: Rare Globes, a cultural-historical exposition of selected terrestrial and celestial globes made before 1859 - especially connected with Denmark.

Munksgaard/Rosinante, Copenh., 1995. 236 s., ill., 25 cm. DKK 378,-.

Der findes i Danmark en slags kultur- og videnskabshistoriske skatte, som fører en stort set glemt tilværelse. Det er globerne, både terrestriske og celestiske, som engang blev anset som de ypperligste forsøg på at afbilde jordkuglen og himmelvælvet så naturtro som muligt. Glæden over en god globus er forlængst afløst af fornøjelsen ved at manipulere digitale satellitfotos. - Menneskets viden om at jorden var rund, går i hvert fald tilbage til Sokrates og Aristoteles. Erathostenes (f. 276 BC) målte Jordens diameter på genial vis ved at observere solens lodrette position over brønden i Syene og solskyggens længde ved obelisken i Alexandria. Når man så skridtede afstanden mellem punkterne af, var den geometriske beregning ligetil. Middelalderens TiO-kort var uden hold i virkeligheden, men byggede på Ezekiel 5,5. Hvor mange sømænd, der har troet på jorden som en flydende pandekage, kan man nok stille spørgsmålstegn ved. Kejlbø har, som led i et europæisk projekt registreret og beskrevet alle glober i Danmark fra før 1850. Men bogen indeholder derudover interessante kapitler om glober i almindelighed, et præcist kapitel om Tycho Brahe's store betydning i denne sammenhæng. Hans *Globus Magnus Orichalcus* havde en diameter på 149 cm og der blev indtegnet mere end 1000 fiksstjerner på dens bronzebelagte overflade. Den blev som så meget andet ødelagt ved Københavns brand i 1728. Christian den 4.'s betydning for udviklingen fremgår af, at mange af de eksisterende historiske glober er dedikeret til kongen. Yderligere beskrives astronomiske ure og deres afgørende betydning for eksakt observation. Atlasfiguren, der bærer verden på sine skuldre behandles særskilt, og atlasnavnet, der er gledet over til at betegne en kortbog, forklares. Anden del af værket er et katalog, der beskriver de glober, der befinder sig i Danmark, ialt 110 nr., samt i biografisk form også globemagerne. En smuk bog om et interessant og til dels overset emne.

Rolf Guttesen

Sediment and water quality in river catchments. I. Forster, A. Gurnell & B. Webb (eds.).

Wiley, Chichester, 1995. XX, 473 s., ill., 25 cm. GBP 65,-.

Bogen er opdelt i 6 emnekredse med en samlende overskrift for de tre til fem artikler, som indgår i hver. De enkelte bidrag er udarbejdet af forskere, som har haft forskningsmæssige relationer til professor Walling eller benyttet metoder, som han har udviklet. Artiklerne giver en god og spændende orientering om de væsentlige emner indenfor sedimenttransport og sedimentkvalitetsforskningen i dag. I emnekredsen Sediment Sources and Sinks behandles undersøgelser af brederosion og dennes bidrag til den suspendede transport. Endvidere behandles depositionen af sediment i floddalen, en faktor som har stor betydning for tilbageholdelsen af næringsstoffer. Under Radionuclide Studies gives eksempler på udnyttelsen af Cs137, som på basis af D.E. Wallings forskning har haft skelsættende betydning for studier af sedimentfordelingen som følge af transport. Bogen er velillustreret og forsynet med omfattende bibliografi og index, den kan varmt anbefales til alle der ønsker en orientering om dette spændende forskningsfelt.

Bent Hasholt

Changing river channels. A. Gurnell & G. Petts (eds.).

Wiley, Chichester, 1995. XVIII, 442 s., ill., 25 cm. GBP 65,-.

Det er sjældent, at der udgives fagbøger for at hædre nulevende personer. Derfor er det bemærkelsesværdigt, at forlaget har udgivet ikke mindre end to indbyrdes forbundne bøger, se næste anmeldelse, med den hensigt, at hædre professorerne K.J. Gregory og D.E. Walling. Bøgernes usædvanlige tilblivelseshistorie har været følgende: Ved et symposium om fluvialmorfologi i Oslo var et større antal tidligere elever tilstede. Under aftenens uformelle diskussion faldt talen på de to forskeres store indflydelse på udviklingen indenfor fagområderne fluvial geomorfologi og palæohydrologi. Deres fælles værk: Drainage Basin Form and Process var banebrydende, da den udkom, og har været anvendt i undervisningen over hele kloden. - Det blev foreslået i al hemmelighed, at udarbejde to bind, et til hver, bestående af forskningsbidrag samlet ind og redigeret af tidligere elever. Hver af de to havde kun kendskab til udarbejdelsen af et bind til ære for den anden, og de skrev velvilligt forord i de respektive bind. En rigtig engelsk practical joke, stor var overraskelsen, da de sammen fik udleveret det færdige resultat. - Denne bog er opdelt i fire hovedafsnit: 1. Temporal and spatial dimensions. 2. Processes of change. 3. Information for the management of change og 4. Management for change. Der indledes med en artikel af G.E. Petts, som redegør for geografiens tradition og indsats indenfor fluvialmorfologien. Bogen indeholder spændende bidrag vedrørende tidsmæssige ændringer og effekten af morfologiske pro-

cesser gennem et længere tidsforløb. Sidste halvdel rummer mange interessante eksempler på, hvordan fluvialmorfologien kan anvendes til genetablering af ådalsområder, et emne som er højaktuelt i Danmark. Alt i alt en inspirerende bog for læsere, der interesserer sig for vandløb og deres omgivelser.

Bent Hasholt

T. Høj & J. Dahl: Danmarks søer, - søerne i Vestsjællands Amt. Strandbergs Forlag, Vedbæk 1993. 184 s., ill, 31 cm. DKK 368.

Dette bind i den prægtige serie om Danmarks søer behandler godt tredive søer - af hvilke nogle få er kunstige søer, inddæmninger som Saltbæk Vig. Hver sø bliver behandlet på op til et dusin sider. Hver artikel er illustreret med et kort, der bl.a. viser dybdeforhold, og med mindst ét velreproduceret farvefoto. I teksten behandler Thorkil Høj især geomorfologien og dybdeforholdene i søerne - opmålt af ham selv. Jørgen Dahl behandler overvejende historiske og biologiske forhold, vandkvalitet og fiskeri. Nogle søer er ganske lavvandede, under en halv meter, dybest er Søtorup, Haslev, med 23 m, - Dybesø ved Rørvig er blot 2,5, men alle har i utrolig grad deres særpræg og historie. Litteraturlisten er omfattende, og bogen er i det hele et skatkammer af oplysninger om et vigtigt element i det danske landskab. Der er planlagt et bind for hvert amt, man må håbe der bliver råd til en sammenfattende fremstilling også. Men i alle tilfælde: Når serien er afsluttet, der er kommet 3 bind - så der er langt igen, vil den være en virkelig gevinst for dansk topografisk litteratur.

Henning Mørch

Ökologie und Umwelt: Analyse, Vorsorge, Erziehung. Hans-Jürgen Klink (koord.)

(Tagungsbericht und wissenschaftliche Abhandlungen / 49. Deutscher Geographentag Bochum, 1993, Bd. 2.) Steiner, Stuttgart, 1995. 226 s., ill., 24 cm, DM 60,-.

Det tyske centralforbund for geografer havde på sit landsmøde i 1993 som et af fire hovedemner indlagt økologi, der præsenteres i dette bind. De to dusin indlæg fra denne gruppe er samlet under fire hovedoverskrifter: bebyggelsesøkologi, økologi og miljøpolitik, jord-, vandløbs- og biotopbeskyttelse samt miljøopdragelse. Det vil føre for vidt at omtale de enkelte artikler, men nogle få synspunkter skal dog anføres. Den tyske interesse for byøkologi synes at give lovende resultater og bør kunne inspirere også her i landet.

Inden for miljøpolitik tages der spændende initiativer, fx vedrørende en fremtidig kortlægning af biologiske produktionspotentialer. Der er mange paralleller mellem initiativer i Danmark og Tyskland på jord-, vand- & biotopområdet, fx vedrørende kortlægning af søer, generel registrering ved anvendelse af GIS, m.m. Også på undervisningsområdet genkender man danske problemstillinger i de tyske afhandlinger: hvilke fag skal varetage økologi'opdragelsen'? Det fremgår vist af ovenstående, at en udvidelse af de faglige kontakter til de tyske geografer bør overvejes.

Sofus Christiansen

D. Anhuf & M. Wohlfarth-Bottermann: Veränderungen der Vegetationsbedeckung in Côte d'Ivoire. - (Erdwissenschaftliche Forschung Bd. 30).

Steiner, Stuttgart, 1994. 480 s., ill., 30cm. DEM 238,-.

Publikationen indeholder to bøger: Dieter Anhuf's om tidsbestemte ændringer i vegetation og klima i Elfenbenskysten og Martin Wohlfarth-Bottermann's om de menneskeskabte ændringer i vegetationen i Elfenbenskysten siden kolonialiseringen. Begge arbejder er udført i forbindelse med den tyske regerings terrestrisk- palæoklimatologiske projekt, der i nogen detalje søger at belyse vegetationsudviklingen fra før ca 18000 bp og op til det nuværende stadium. Projektets strategi er at belyse klimaudviklingen gennem analyser af den skiftende vegetation. - Anhuf's arbejde søger først at rekonstruere den nutidige, naturlige vegetation ud fra 'reliktvegetation', fx bevarede hellige skove, og ud fra konstaterede sammenhænge miljø-vegetation - særligt slutninger ud fra styrende klimaparametre. Hovedresultatet er, at det meste af Elfenbenskystens centrale region naturligt ville være bevokset med 'forêt dense sèche'. Alle afvigelser skyldes helt overvejende menneskelige indgreb, for savannens vedkommende brug af ild. Rekonstruktionen af vegetationsudviklingen er baseret på pollenanalyser. Nogle hovedtræk er: en tørkeperiode omkring 18000 bp med en løvfældende regnskovstype mod syd og en løvfældende tørskov længere mod nord. Omkring 10000 bp var forholdene næsten som nu, mens der under det vådere klimatiske optimum 8500 bp udvikledes en betydeligt yppigere trævækst end nutidens. - Wohlfarth-Bottermann har undersøgt de forandringer, udnyttelsen har medført siden 1900. For de seneste år har han dertil anvendt de efterhånden sædvanlige remote sensing metoder. Derudover forsøger han at beregne de forskellige arealklassers størrelse til forskellig tid ud fra statistikker og skriftlige kilder. Alt dette bruges derefter til en detaljeret analyse af skovens ændring og reduktion. -